

مبانی و مفاد قاعده لاجرج **(و کاربرست های آن در مرک ترخمی** **و باروری مصنوعی)**

مؤلف

دکتر فاطمه قدرتی

استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه یسوج

سرشناسه	فدرنی، فاطمه، ۱۳۶۲ -
عنوان و نام پدیدآور	مبانی و مفاد قاعده لایح: (و کاربریست های آن در مرگ ترحمی و باروری مصنوعی) / مولف فاطمه فدرنی
مشخصات نشر	قم: سبط اکبر
مشخصات ظاهری	۲۴۷: رفعی
شابک	978-600-7248-70-6
وضعیت فهرست نویسی	فبا
یادداشت	کتابنامه
موضوع	قاعده لایح *Lahara] formula (Islamic law) فقه -- قواعد Islamic law -- Formule تلفیح مصنوعی انسان (فقه) (Artificial insemination, Human (Islamic law مرگ انسان (فقه) (Euthanasia (Islamic law
رده بندی کنگره	BP۱۶۹/۵۲
رده بندی دیویی	۳۹۷/۲۱۲
شماره کتابشناسی ملی	۸۵۶۲۳۴۶
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فبا

مبانی و مفاد قاعده لایح (و کاربریست های آن در مرگ ترحمی و باروری مصنوعی)

تألیف: دکتر فاطمه فدرنی

انتشارات سبط اکبر

چاپ اول: ۱۴۰۰ تعداد: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۴۸-۷۰-۶

دفتر مرکزی ناشر:

قم، خیابان معلم، کوچه ۱۲، نشر سبط اکبر

تلفن و دورنگار: ۰۲۵۳۷۷۳۷۳۰۶

هرگونه تکثیر کامل یا قسمتی از کتاب بدون اجازه پدیدآورنده یا ناشر
خلاف قانون، شرع و اخلاق است.
موارد تخلف را به دفتر مرکزی «سبط اکبر» گزارش فرمایید.
حق چاپ محفوظ و منحصر «نشر سبط اکبر» است.

۷۰/۶

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۱۱

فصل اول: مفاهیم و تعاریف مقدماتی

۱- ماهیت احکام ثانویه..... ۱۵

۱-۱- تعریف احکام اولی، احکام ثانوی..... ۱۵

۱-۲- تأثیر عناوین ثانویه در ملاکات احکام اولیه..... ۱۷

۱-۳- تأثیر عناوین ثانویه در ملاکات احکام اولیه..... ۱۸

۱-۴- نسبت احکام اولی و ثانوی با احکام حکومتی..... ۱۹

۱-۴-۱- تعریف حکم حکومتی با دستور ولایی..... ۱۹

۱-۴-۲- رابطه حکم اولیه و حکم حکومتی..... ۲۲

۱-۴-۳- رابطه حکم ثانویه و حکم حکومتی..... ۲۵

۱-۴-۴- نقش عناوین ثانویه در تعیین ساختارهای حکومتی..... ۳۰

۱-۵- تفاوت اجرای احکام ثانویه با نسخ حکم..... ۳۲

۲- تاریخچه احکام ثانویه و پیشینه قاعده لاجرج..... ۳۴

۲-۱- آغاز صدور احکام ثانویه..... ۳۴

۲-۲- پیشینه قاعده فقهی لاجرج..... ۳۸

۳- معناشناسی واژگان کلیدی در «قاعده لاجرج فی الدین»..... ۴۱

۳-۱- معنای لغوی واژه «حرج»..... ۴۱

۳-۲- گستره معنایی واژه‌های همسوبا واژه «حرج»..... ۴۵

۳-۲-۱- واژه «عُسر»..... ۴۵

- ۴۷..... ۳-۲-۲- واژه «إِضْر»
 ۴۸..... ۳-۲-۳- واژه «اضطرار»
 ۵۱..... ۳-۳- کاربردهای معنایی واژه حرج در قرآن
 ۵۸..... ۳-۴- نسبت مصادیق حرج و عسر در «قاعده نفی عسر و حرج»
 ۵۸..... ۳-۴-۱- مصادیق عسر اعم مطلق از مصادیق حرج
 ۵۹..... ۳-۴-۲- گستره مصادیق عسر مساوی با حرج
 ۶۳..... ۳-۵- تبیین مفهوم «لا» در هیات ترکیبی «لا حرج»
 ۶۳..... ۳-۵-۱- «لا» در معنای نهی و خطاب تکلیفی الهی
 ۶۵..... ۳-۵-۲- «لا» در معنای نهی و خطاب تکلیفی ولانی
 ۶۶..... ۳-۵-۳- «لا» در معنای نفی و اخبار از عدم تشریع
 ۶۷..... ۳-۵-۴- «لا» در معنای نفی و اخبار از نفی حقیقی موضوع حرجی
 ۷۱..... ۳-۶- مقصود از «دین» در قاعده «لا حرج فی الدین»

فصل دوم: مبانی قاعده نفی قاعده لاجرح

- ۷۵..... ۱- دیدگاه‌ها در حجیت قاعده لاجرح
 ۷۵..... ۱-۱- اجمال و عدم حجیت قاعده
 ۷۸..... ۱-۲- حجیت قاعده در محدوده یک اصل عملی
 ۸۱..... ۱-۳- حجیت قاعده در ابواب محدود فقهی
 ۸۵..... ۱-۴- حجیت قاعده با مجاری گسترده
 ۸۸..... ۱-۵- تحلیل نظرات و ارائه دیدگاه برگزیده
 ۸۹..... ۱-۵-۱- عدم پذیرش حرجی بودن بسیاری از افعال در دین
 ۹۲..... ۱-۵-۲- عدم پذیرش رفع الزام کلیه تکالیف حرجی در دین
 ۹۶..... ۱-۵-۳- اضافه نمودن یک قید توضیحی به تکالیف حرجی مرفوع
 ۹۸..... ۲- ادله قاعده لاجرح
 ۹۹..... ۲-۱- آیات و روایات تفسیری آن

فهرست مطالب ❖ ۷

- ۱-۱-۱- آیه ۷۸ سوره حج و چهار احتمال معنایی در آیه ۹۹
- ۱-۱-۲- روایات تفسیری مربوط به آیه ۷۸ سوره حج ۱۰۹
- ۱-۲-۱- آیه ۶ سوره مائده و روایات تفسیری آن ۱۲۲
- ۱-۲-۴- آیه ۱۸۵ سوره بقره و روایات تفسیری آن ۱۲۸
- ۱-۲-۵- آیه ۲۸۶ سوره بقره و روایات تفسیری آن ۱۳۴
- ۱-۲-۶- آیه ۲۸ سوره نساء ۱۳۹
- ۲-۲- دلیل اجماع ۱۴۰
- ۳-۲- استدلالات عقلی در حجیت قاعده ۱۴۱
- ۱-۳-۲- رفع تکلیف حرجی از باب تکلیف مالایطاق ۱۴۳
- ۲-۳-۲- رفع تکلیف حرجی از باب امتناع عرفی و اختلال در نظام ۱۴۴
- ۳-۳-۲- رفع تکلیف حرجی از باب قاعده لطف ۱۴۶

فصل سوم: علم و دامن قاعده لاحرج

- ۱- حکمت جعل قاعده فقهی لاحرج ۱۵۳
- ۱-۱- «نظریه امتنان» مبنای رفع حرج ۱۵۳
- ۱-۲- «نظریه تسهیل بر عباد» مبنای رفع حرج ۱۵۴
- ۲- نتیجه اجرای قاعده لاحرج ۱۵۷
- ۱-۲- ترخیصی شدن اتیان فعل حرجی ۱۵۸
- ۲-۲- عزیمتی شدن اتیان فعل حرجی ۱۶۳
- ۳- مقصود شارع از «حرج» به عنوان موضوع قاعده ۱۶۶
- ۱-۳- حرج واقعی یا حرج معلوم؟ ۱۶۶
- ۲-۳- حرج شخصی یا حرج نوعی؟ ۱۷۰
- ۱-۲-۳- ادله قائلین به شخصی بودن حرج ۱۷۱
- ۲-۲-۳- ادله قائلین به نوعی بودن حرج ۱۷۳
- ۳-۲-۳- ادله قائلین به شخصی و نوعی بودن حرج ۱۷۶

- ۳-۳- مقدار حرج مجوز تمسک به قاعده ۱۷۸
- ۴- دیدگاه‌ها در شمولیت قاعده لاجرح ۱۸۹
- ۴-۱- شمولیت قاعده لاجرح نسبت به امور عدمی ۱۸۹
- ۴-۲- شمولیت قاعده لاجرح نسبت به محرمات ۱۹۳
- ۴-۲-۱- ادله قائلین به قابلیت اجرای قاعده در محرمات ... ۱۹۳
- ۴-۲-۲- ادله قائلین به عدم قابلیت اجرای قاعده در محرمات ... ۱۹۹
- ۴-۲-۳- ضابطه در اجرای قاعده نسبت به محرمات ۲۰۸
- ۴-۳- شمولیت قاعده لاجرح نسبت به احکام وضعی و تکلیفی ۲۱۲
- ۴-۳-۱- کیفیت جعل احکام وضعی و رابطه آن با احکام تکلیفی ۲۱۲
- ۴-۳-۲- دیدگاه‌ها در اجرای قاعده در احکام وضعی مستقل و انتزاعی ۲۱۴
- ۵- نسبت قاعده لاجرح با ادله احکام اولیه ۲۱۶
- ۵-۱- تعارض قاعده لاجرح با ادله احکام اولیه ۲۱۶
- ۵-۲- تراحم قاعده لاجرح و ادله احکام اولیه ۲۱۸
- ۵-۳- حکومت قاعده لاجرح بر ادله احکام اولیه ۲۲۰
- ۵-۴- توفیق عرفی قاعده لاجرح بر ادله احکام اولیه ۲۲۲
- ۶- نتیجه تنافی قاعده لاجرح با خود یا قاعده لاضرر ۲۲۳
- ۶-۱- تعارض «قاعده لاجرح» و «قاعده لاضرر» ۲۲۵
- ۶-۲- تعارض دو قاعده لاجرح با یکدیگر ۲۲۷
- فصل چهارم: کاربردهای قاعده لاجرح در مرک ترحمی (اتنازی) و باروری مصنوعی**
- ۱- تطبیق قاعده لاجرح با اتنازی یا مرگ آسان ۲۳۳

۱-۱- موضوع قاعده لاجرح در مرگ ترحمی (اتانازی).....	۲۳۵
۱-۲- رابطه ادله قاعده با ادله وجوب حفظ حیات و حرمت	
ازاله نفس.....	۲۳۸
۱-۲-۱- نسبت مرگ ترحمی (اتانازی فعال) با خودکشی و	
اجرای قاعده لاجرح.....	۲۳۸
۱-۲-۲- نسبت مرگ ترحمی (اتانازی غیر فعال) با قتل و اجرای	
قاعده لاجرح.....	۲۴۳
۲- تطبیق قاعده لاجرح بر روش های نوین باروری.....	۲۴۶
۱-۲- معذوریت های فقهی برخی روش های نوین بارداری.....	۲۴۶
۱-۱-۲- معذوریت های فقهی صورت های مختلف لقاح درون	
رحمی.....	۲۴۷
۱-۲-۲- معذوریت های فقهی صورت های مختلف لقاح	
خارج از رحم.....	۲۶۰
۱-۲-۳- معذوریت های فقهی پیوند نطفه جهت مداوای	
نازایی.....	۲۶۹
۲-۲- قاعده لاجرح و حرمت برخی روش های نوین بارداری.....	۲۷۶
۱-۲-۲- اثر قاعده لاجرح در رفع حرمت مقدمات محرمه عمل	
۲-۲-۲- اثر قاعده لاجرح در حرمت امتزاج تخمک و اسپرم	
بیگانه.....	۲۷۹
منابع.....	۲۸۳

پیشگفتار

قواعد فقه زیربنا و اساس فقه و حقوق اسلامی را تشکیل می دهد که شناخت آن، در جهت رسیدن به مرحله استنباط و درک مسائل فقهی خصوصا استنتاج احکام شرعی مسائل مستحدثه، دارای اهمیتی فوق العاده است به طوری که به آموخته ها نظم خاصی بخشیده و گذشته از تاثیر آن در به خاطر سپردن احکام شرعی، دایره ی قدرت استدلال و تجزیه و تحلیل فقهی و حقوقی را وسعت دهد و از آن جایی که این قواعد به مثابه ضابطه، قانون و مقصد کلی مسائل فقهی است، فقه پژوهان را قادر می سازد که در سطح عالی به دانش فقه همت گمارند و ملکه اجتهاد فقهی را کسب کنند.

در این میان برخی قواعد با توجه به مفاد خاص و قابلیت کاربری گسترده ای که دارند از اهمیت ویژه ای برخوردارند که از آن جمله قاعده فقهی لاجرح می باشد. به برکت این قاعده، تهاون و سستی بر احکام الهی مردود است. از طرفی استفاده می شود که در دین احکام حرجی وجود ندارد و از طرف دیگر استفاده می شود که به مجرد وجود یک مشقت، تعطیل احکام جایز نیست، لذا چنانچه به خوبی قاعده تنقیح شود، حدّ وسط بودن دین را کاملا به اثبات می رساند.

در میان موضوعاتی که به عنوان پیکربندی کلی بحث های این قاعده ارائه می شود، مفاد قاعده، قلمرو قاعده و تطبیقات آن از اهمیت بیشتری برخوردار است لذا در این پژوهش عمده مباحث در این سه حوزه ارائه شده است؛ در فصل اول و سوم ضمن بررسی مفردات قاعده موضوعات کلیدی در مفاد و مجاری آن مورد بحث قرار می گیرد زیرا چنانچه عمومیت آن ثابت

شود در جمیع ابواب فقه جریان خواهد داشت؛ در عبادات، معاملات و حتی در بعضی از مواردی که عنوان فروع فقهیه هم ندارد می توان از این قاعده سود برد و چنانچه اجرای آن در امور عدمی احراز گردد با هدف رفع حرج، حکم ساز نیز خواهد بود. همچنین تبیین ضابطه مند اجرای آن در محرمات می تواند در رفع بسیاری از موانع شرعی هنگام بروز حرج راهگشا باشد و نهایتاً روشن شدن مقصود شارع از «حرج» به عنوان موضوع قاعده، هم از جهت «نوعی یا شخصی بودن» آن و هم «مقدار حرج» می تواند در مرزبندی های باریک قاعده جهت اجرا به فقیه کمک نماید.

در فصل دوم به مبانی و مستندات آن پرداخته و نهایتاً در فصل چهارم مجاری قاعده در دو موضوع کاربردی و مبتلاء به در دانش پزشکی بحث شده است. یکی از اجرای قاعده در تسهیل سازی و کمک به مرگ خودخواسته بیماران با بیماری های سخت و لاعلاج و دیگری رفع برخی معذوریت های فقهی در اقدامات مختلف پزشکی مربوط به حوزه باروری و جهت فرزندآوری است در مواردی که نبود فرزند ادامه رابطه زوجین را با حرج و سختی زیادی همراه می کند.

در پایان از مساعدت صاحب امتیاز و مدیر مسئول انتشارات سبیط اکبر، جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای اسدالله محمدی نیا به عنوان ناشر این کتاب و از پیگیری های متعهدانه و مجدانه جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای محمدی نیا مسئول و کارشناس اجرایی انتشارات سبیط اکبر که در چاپ بدون اتلاف زمانی این کتاب بسیار موثر بودند کمال تشکر را دارد.

دکتر فاطمه قدرتی

پاییز ۱۴۰۰